

Häriifrån till evigheten. En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv. Betänkande av Arkivutredningen (SOU 2019:58)

Vetenskapsrådet har granskat utredningens förslag utifrån sitt uppdrag att ge stöd till grundläggande forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom samtliga vetenskapsområden samt de särskilda uppgifter som myndigheten har i sin roll som forskningsfinansiär och forskningspolitisk rådgivare.

Yttrande

Vetenskapsrådet anser att utredningens förslag till ny arkivlag och arkivförordning för forskningens vidkommande innehåller flera förbättringar och tydliggöranden i förhållande till tidigare lagstiftning och förordning. Särskilt avser detta förtydligandet av att bevarande är huvudinriktningen vid ställningstaganden om bevarande och gallring, utredningens betoning på proaktivitet i arkivförvaltningen, samt att utredningen genomgående tar forskningens behov i beaktande. Vetenskapsrådet hade emellertid gärna sett en fördjupad analys av hur motsättningar mellan forskningens behov och andra hänsynstaganden bör hanteras i arkivförvaltningen.

5.4 Inledande bestämmelser. Ändamålen med arkiven

Vetenskapsrådet tillstyrker att det i arkivlagens inledande bestämmelser ska framgå att arkiven ska bevaras, struktureras och förvaltas för att tillgodose forskningens behov. Vetenskapsrådet värdesätter också att forskningens behov är ett genomgående tema i utredningen.

5.5 Lagens tillämpningsområde

Vetenskapsrådet tillstyrker att det i arkivlagen stadgas att de enskilda arkivinstitutioner som får verksamhetsbidrag av statliga medel ska tillgängliggöra och främja användningen av arkiven. Bestämmelsen gynnar forskningen genom att ytterligare säkra forskares tillgång till offentligt finansierade arkiv.

5.9 Bevarande och gallring

Vetenskapsrådet tillstyrker förtydligandet i arkivlagen att bevarande är huvudregeln, och att allmänna handlingar endast under vissa förutsättningar ska gallras. För att forskningens behov ska tillgodoses är det grundläggande att bevarande av handlingar är den huvudsakliga utgångspunkten vid ställningstaganden om bevarande och gallring.

Utredningen utvecklar frågan om bevarande och gallring på ett förtjänstfullt sätt i kapitel 7. Vetenskapsrådet instämmer i att svårigheterna med att bedöma vilken arkivinformation som ska bevaras för att tillgodose forskningens behov, inte ska resultera i handfallenhet, utan att myndigheterna ska ha ett långsiktigt perspektiv på hur arkivmaterialet kan användas till forskningens fromma. Vetenskapsrådet instämmer även i att denna bedömning bör innefatta dialog med forskarsamhället (s. 270). Vetenskapsrådet efterlyser dock en djupare analys av hur myndigheterna bör hantera motsättningar som uppstår mellan bevarandebehov och andra hänsynstaganden om t.ex. individens integritet vid ställningstaganden om gallring. Vetenskapsrådet hade här gärna sett ett förtydligande av att beslut rörande riktlinjer för gallring eller gallringsbeslut bör föregås av en dialog med forskare vars verksamhet berörs av de aktuella besluten om bevarande eller gallring. Dessvärre finns vittnesmål om hur gallring av för forskningen viktiga uppgifter skett, trots att en lösning där såväl individens integritet som forskningens behov hade kunnat tillvaratas om en mer djupgående dialog hade förts mellan forskare och myndighet.

Utredningen föreslår vidare att arkivlagens bestämmelser om bevarande och gallring även framgent ska vara subsidiära i förhållande till annan författning (s. 273). Vetenskapsrådet har inget att erinra mot det förslaget. Dock noteras att arkivlagens subsidiära ställning innebär att dess säkerställande av forskningens behov inte täcker alla delar av den offentliga förvaltningens arkiv och register.

Vetenskapsrådet instämmer vidare i bedömningen att en delegering av beslutsrätt om gallring från arkivmyndigheten till andra myndigheter inte ska ske (s. 274). För forskningens vidkommande är det viktigt att bredden i perspektiv bibehålls vid avgöranden om bevarande och gallring.

5.10 Rapporteringsskyldighet

Vetenskapsrådet tillstyrker förslaget att krav ska ställas på myndigheter och de enskilda arkivinstitutioner som får statliga verksamhetsbidrag, att lämna uppgifter om arkiv till ett nationellt arkivinformationssystem (NAD).

Vetenskapsrådet tillstyrker vidare förslaget under *15.6.1 Ansvar för nationellt arkivinformationssystem* att Riksarkivet ska verka för en så bred anslutning som möjligt till NAD. Att en större andel av arkivinstitutionerna än dagens ca 30% är anslutna till systemet är viktigt för forskares överblick av och information om landets arkivresurser.

6.4.1 Arkivbildningen

Vetenskapsrådet tillstyrker förslaget att i arkivlagen stadga att upptagningar för automatiserad behandling som är tillgängliga för flera myndigheter, så att de utgör allmänna handlingar där, ska bilda arkiv endast hos den myndighet som ansvarar för det informationssystem där upptagningen ingår. Ur ett myndighetsperspektiv är det viktigt med ett tydligt ansvar för informationen så att det säkerställs vem som ska omhänderta informationen för arkivering. Och för forskningen skulle det tydliggöra var informationen finns tillgänglig i sammanhållet skick om det bara är en myndighet som är ansvarig för den.

6.4.3 Överföra, avskilja och gallra handlingar och uppgifter i informationssystem

Vetenskapsrådet tillstyrker förslaget att i arkivförordningen införa en bestämmelse om en skyldighet för myndigheter att vid upphandling, utveckling eller idrifttagande av ett informationssystem försäkra sig om att handlingar och uppgifter i systemet kan föras över till andra informationssystem, avskiljas och gallras. Bestämmelsen är för forskningen viktig ur bevarandehänseende, då för vetenskapen vitala uppgifter kan förloras om information från ett system inte kan migreras till ett annat.

7.11.5 Nationella översyner av fotografi- respektive forskningsdata

Forskningsdata ska arkiveras, enligt gällande krav på arkivering och gallring, vid den myndighet, till exempel det universitet eller den högskola där forskningen har genomförts. Vid arbetet med tillgängliggörande av forskningsdata är det bra att beakta det pågående arbetet kring öppen tillgång. Riktlinjer kring öppen tillgång till forskningsdata är något som Vetenskapsrådet arbetar med inom uppdraget om att samordna det nationella arbetet med att införa öppen tillgång till forskningsdata, där Riksarkivet är en av samrådande myndigheterna.

9.7.5 Ett tydligare rådgivningsuppdrag till arkivmyndigheterna

Vetenskapsrådet stöder utredningens genomgående betoning på proaktivitet i kunskaps- och bevarandefrågor. Brett spridd och uppdaterad kunskap om förvaltningen av arkiven är grundläggande för forskningens behov. Vetenskapsrådet tillstyrker således förslaget att det i arkivlagen ska framgå att arkivmyndigheterna ska ge råd och vägledning om arkivbildning och arkivförvaltning till de myndigheter och andra organ som står under deras tillsyn. Forskningens behov bör här få en framträdande plats i rådgivningen. Vetenskapsrådet stöder i samma anda den föreslagna samordnade nationella planen för fortbildning (*14.5.2 En samordnad nationell plan för fortbildning*).

Yttrandet har beslutats av generaldirektören Sven Stafström i närvaro av rådsdirektören Maria Thuveson, chefsjuristen Anna Hörnlund, administratören Isabella Forssén och koordinatören Anders Sundin, föredragande. I den slutliga handläggningen har arkivarierna Anton Berg och Johanna Junglert deltagit.

Sven Stafström
Generaldirektör

Anders Sundin
Koordinator

Kopia till Utbildningsdepartementet